

דפרשה

בין הדף היומי ופרשת השבוע

מעלתה של חבורה

בהמשך המסכת אנו מוצאים אזכור לחג הפסח בדף נ. שם מובאת שיטתו של רבי מאיר במשנה בתמורה לפיה קרבן פסח (כמו פר החטאת של הכהן הגדול ביוה"כ) היו קרבן יחיד ולא קרבן צבור ויש לכך כמה משמעויות הלכתיות. בנוסף, בדף נא, מובאת שיטתו של רבי יהודה במשנה במסכת פסחים (צא.) שאין שוחטים את קרבן הפסח על היחיד אלא רק על חבורה המונה לפחות שניים. נמצא שפסח היו קרבן מיוחד. מצד אחד אינו קרבן ציבור ממש ומצד שני אינו קרבן יחיד ממש.

הגדרות אלו של קרבן יחיד וציבור המשמשות בערבובי מוצאות את ביטויין גם בפסיקת הרמב"ם. הרמב"ם בפירושו המשנה (הקדמה לסדר קדשים) חילק את הקרבנות לארבעה סוגים, מבחינת היותם קרבן ציבור או קרבן יחיד: (א) קרבן ציבור (ב) קרבן יחיד (ג) קרבן ציבור הדומה בהלכותיו לקרבן יחיד (ד) קרבן יחיד הדומה לקרבן ציבור.

ביסוד החלוקה עומדת ההגדרה, שקרבן יחיד הוא קרבן שבא בעקבות מאורע פרטי, כגון חטא, לידה וכדומה, וקרבן ציבור הוא קרבן שלא בא בעקבות מקרה, אלא שקבוע לו זמן. על כן קרבן ציבור כעין יחיד הוא קרבן של הציבור, אלא שבא בעקבות חטא של הציבור, כגון פר העלם דבר של ציבור, וקרבן יחיד כעין ציבור הוא קרבן שבא על ידי יחיד, ובכל זאת קבוע לו זמן, כקרבן פסח ופר שמקריב כהן גדול ביום הכפורים.

לפיכך הפריד הרמב"ם את ההלכות העוסקות בקרבנות אלה: את הלכות עבודת יוה"כ כלל הרמב"ם בספר עבודה, העוסק בקרבנות הציבור, ואת הלכות קרבן פסח כלל בספר קרבנות, העוסק בקרבנות היחיד, אף שלהלכה דוחה קרבן הפסח את השבת ואת המומאה, כקרבן ציבור.

פסח כקרבן ציבור מוצא את ביטוייו גם בגמ' המפורסמת בפסחים סו. שם מסופר אודות בני בתירא והלל. וכך מספרת הגמ' שבני בתירא נעלמה מהם הלכה האם קרבן פסח דוחה שבת או לא? – ואמר הלל שכתובה המילה 'במועד' בקרבן פסח ובקרבן תמיד, ללמדך, כשם שקרבן תמיד דוחה שבת כך גם קרבן פסח.

הרב שלמה גורן זצ"ל בספרו "תורת השבת והמועד" מסביר שהחיוב לאכול את הפסח בחבורה – הצד המעין ציבורי של הקרבן – הנו משום שחבורה מהווה חיבור ממשי בין האנשים. בשונה מקרבן ציבור שהוא ממש כללי ובשונה מקרבן יחיד כשמו כן הוא, שהוא יחיד, בחבורה, ע"י שנימינים על הקרבן מראש, מתאחדים, וזה הדרך לגרימת הגאולה שתבוא. וזה קשור לא"י שרק בה יש עניין מושלם של אחדות בבני"י ולכן התחייב בקרבן הפסח מחדש רק מהכניסה לארץ, שאז הוא מגיע למעלתו המלאה לאחד. נוסיף בשולי הדברים שאולי מכאן ניתן ללמוד על מעלת לימוד התורה שנקראת מורשה דווקא בחבורה, ובפרט בארץ ישראל שנקראת אף היא מורשה. על אחת כמה וכמה בתורת ארץ ישראל המשלבת ביניהן.

בפרשתנו, פרשת בא, כתוב בציווי על קרבן פסח: "וְאִם יִמְעַט הָיִיתָ מִהָיִית מִשָּׁה וְלָקַח הוּא וְשִׁכְנוּ הָקָרֵב אֶל בֵּיתוֹ בְּמִקְסָת וְנִפְשָׁת אִישׁ לְפִי אֶכְלוּ מִלֶּסֶו עַל-הַשָּׁה". (שמות יב' ד'). מלמדנו הפסוק שמאחר וקרבן הפסח אינו נאכל אלא למנויין, ובנוסף אסור להותיר מהפסח, לכן יש לוודא, כי נמנו די אנשים על אכילת הקרבן באופן שניתן יהיה לסיים את כל בשר הקרבן עד חצות. אם יש די אנשים בבית, מה טוב, אך אם אין ('ואם ימעט הבית מהיות מִשָּׁה'), יש להוסיף אנשים מחוץ לבית ('הוא ושכנו הקרוב').

בדף היומי השבוע נזכר קרבן הפסח בסוגיות הגמ' בדף מט: נ. ונא. בדף מט: מובא הפסוק הנ"ל מפרשתנו בהקשר לביור הסוגיא אודות מקרה בו הכהן הגדול שחט את פר החטאת שלו ביום הכיפורים, אך מת רח"ל קודם שהספיק להיכנס לקודש הקודשים ולזרוק את דמו. נחלקו אמוראים בשאלה זו. המחלוקת נסובה סביב לימוד הפסוק בפרשת אחרי מות: 'בזאת יבוא אהרון אל הקודש בפר....' (ויקרא מז, ג). רבי חנינא לומד מהמילה 'בפר' שהתורה התכוונה 'בפר' – ולא בדמו. קרי, הכהן הגדול, ממלא המקום, אינו יכול להסתפק בדמו של הפר שנשחט קודמו אלא צריך לשחוט פר חדש. ריש לקיש חולק ואומר שהמילה 'בפר' כוללת גם את דמו של הפר שנשחט קודמו והכהן הממלא מקום לא צריך לשחוט פר חדש ויכול להשתמש בדם הפר שנשחט קודמו. אמוראים נוספים נחלקו באותה מחלוקת והם רבי אמי הסובר כרבי חנינא ורבי יצחק נפחא הסובר כריש לקיש.

שואל רבי אמי את רבי יצחק נפחא מהמשנה במס' פסחים דף פט. בה כתוב: "נמנין ומושכין ידיהן ממנו עד שיישחט" ולומדים זאת ממילות הפסוק שהובא לעיל 'בְּמִקְסָת וְנִפְשָׁת מִלֶּסֶו עַל-הַשָּׁה' כלומר ניתן להימנות על חבורת אוכלי הקרבן רק כל זמן שנקרא 'שה' ומרגע שנשחט כבר לא נקרא שה. באותה מידה אומר רבי אמי גם הפר נקרא פר כל זמן שחי אך ברגע שנשחט כבר לא יכול להיקרא פר לפיכך הכהן הגדול ממלא המקום שיצטרף לעבודה לאחר שחיטת הפר אינו יכול לקיים את הפסוק 'בזאת יבוא....בפר' היות והוא לא שימש בתפקיד בזמן חיותו של הפר. זאת בניגוד לשיטת ר' יצחק שניתן להסתפק בדם הפר השחוט?

מתרצת הגמרא שלא קשה על רבי יצחק מקרבן פסח, שכן רק בפסח קיימת הקפדה יתירה להימנות מרם השחיטה ובעודו חי בגלל לשון הפסוק 'מִהָיִית מִשָּׁה' שזה כאילו כתוב מחיות השה. ייתכן והתורה רוצה ללמדנו שכאשר עושים מצווה בחבורה, על מנת להיחשב אחד מבני החבורה, יש להצטרף לעשייה בשלביה הראשונים. לא ניתן להימנות על בני החבורה רק בעצם העובדה שבאים 'לאכול בחבורה'.